

Diego Velazquez'in Sanatı ve Otoportreleri Üzerine Bir Değerlendirme

Songül BAROTCU¹

Arş. Gör., Batman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü

barutcusongul@gmail.com

Geliş Tarihi/Received:

12.05.2017

Kabul Tarihi/Accepted:

25.12.2017

Yayın Tarihi/Published:

27.12.2017

ÖZ

Ortaçağ Döneminde, kilisenin baskısıyla dini konulu resimlere yöneltilmiş olan ressamalar, Rönesans akımının tüm Avrupa'da yayılmasıyla birlikte kendi kişiliklerini ve ruh hallerini resim kompozisyonlarına dâhil etmişlerdir. Bunun bir sonucu olarak portre ve otoportre sanatı gelişim göstermiştir.

16. yüzyılda gelişme gösteren portre ve otoportre sanatı 17. yüzyılda büyük bir çığır açarak döneme damgasını vurmuştur. Bu yüzyılda, otoportrecilikte meydana gelen en önemli değişiklik, ressamaların mesleklerine vurgu yapmak amacıyla kendilerini resim sehparlarının önünde, tam boydan, paletleri ve fırçaları ile resmetmeleridir.

Bu çalışmada, literatür taraması ve incelenen eserler ışığında, 17. yüzyılda portre sanatının nasıl bir gelişim gösterdiğine değinilmiş, Diego Velazquez'in üç eseri (**Kral Mabeyincisi Olarak Otoportre, Bredanın Teslimi Tablosu, Nedimler Tablosu**) ve 17. yüzyıl otoportre sanat anlayışı üzerine bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: 17. yüzyıl, Avrupa Resmi, Diego Velazquez, Portre, Otoportre

An Assessment on Art And Self-Portraits of Diego Velazquez

Songül BAROTCU¹

Res. Asst., Batman University, Faculty of Science and Letters, Art History Department

barutcusongul@gmail.com

ABSTRACT

In Medieval Age, the artists who tended to create religious theme under the oppression of church included their own personalities and spiritual moods into their picture collections soon after the renaissance current spread throughout Europe. As a result of this, portrait and self-portrait art displayed a development.

Having developed in 16th century, art of portrait and self-portrait made a breakthrough and marked the period in 17th century. In this century, the most important change occurring in self-portrait is to paint them in full size standing in front of the picture tables, with palettes and brushes in their hands in order that the artists could focus on their profession.

In this study, presented how portrait art changed in 17th century by studying related literature and books assessment on self portrait art of 17th century, such as King's Chamberlain as a self-portrait, The Surrender of Breda and Bridesmaids Table (Las Meninas) were also made.

Key words: 17th Century, Europe Image, Diego Velazquez, Portrait, Self-Portrait

1. GİRİŞ

Çalışmanın konusu, Diego Velazquez'in sanatı ve otoportre çalışmalarıdır.

Çalışmanın amacı, Avrupa'nın sosyo-kültürel yaşamının, ekonomik gelişmelerin, resim sanatına nasıl bir etki yaptığı, bu gelişmelerin zamanla 17. yüzyıl Avrupa resim sanatına nasıl yansıdığını irdeleyerek incelemek ve ünlü ressam Diego Velazquez'in otoportre çalışmalarının analizlerini yapmaktır. Yapılan araştırmalar ışığında, ekonomik ve sosyo-kültürel gelişmelerin resim sanatına etki yaptığı ve sanatçıların, sanatlarını daha özgür bir ortamda icra ettikleri tespit edilmiştir. Bu ortamda, kilisenin baskısından büyük oranda kurtulmuş olan ressamlar, 16. yüzyıldan farklı olarak kendilerini resim sehпасının önünde paleti ve fırçalarıyla resmetmişlerdir.

Çalışmanın yönteminde, öncelikle literatür taraması yapılmıştır. Yapılan araştırmalar ışığında, Diego Velazquez'in otoportreleri üzerine kapsamlı bir değerlendirme yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda Diego Velazquez'in otoportreleri incelenmiş ve elde edilen bulgular ışığında ressamın, sanatı ve otoportreleri üzerine bir değerlendirme yapılmıştır.

Bu çalışmada, Ian Chilvers'in *The Artist Revealed Artists and Their Self Portraits* adlı kitabı incelenen önemli kaynaklar arasındadır. *Encyclopedia of World Art* (c.XI), *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedileri* incelenen ansiklopedi kaynaklarıdır. Boyut Yayın Grubu tarafından yayına sunulmuş olan *Sanat Atlası* adlı kitap ise konuyla ilgili önemli bilgiler vermektedir. Sezer Tansuğ'un *Resim Sanatının Tarihi* adlı çalışması resim sanatının ilkçağdan başlayarak nasıl bir değişim geçirdiğini aydınlatması açısından çalışmaya büyük katkılar sağlamıştır. Norbert Wolf'un *Diego Velazquez* adlı eseri ise başvuru diğer önemli kaynaklardandır.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, Giriş başlığı altında çalışmanın konusu, amacı, yöntemi ve literatür çalışmaları üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde, sosyo-ekonomik gelişmelerin sanata ve sanatçıya etkileri anlatılmıştır. Üçüncü bölümde, Diego Velazquez'in hayatı ve üslup özellikleri ele alınmıştır. Dördüncü bölümde, Diego Velazquez'in otoportreleri (*Kral Mabeyincisi Olarak Otoportre, Bredanın Teslimi Tablosu, Nedimeler Tablosu*) üzerine değerlendirme yapılmıştır. Beşinci bölümde, sonuç bölümüne yer verilmiştir.

2. Sosyo-Ekonomik Gelişmelerin Sanata ve Sanatçıya Etkileri

Geçmiş tarih öncesine kadar uzanan resim sanatı, geçirmiş olduğu büyük değişimler ile günümüze kadar gelmiştir (Tansuğ, 1993: 20). Ortaçağ'da Kilise'nin baskı ortamında ressamlar dini konulu resimlere yönelmişlerdir. Fakat Rönesans akımıyla birlikte insanın kendi kişiliğini ve üslubunu ortaya koyması daha kolay kabul edilebilir bir hal almış, bu durum başta resim sanatı olmak üzere çeşitli alanlarda gelişmelerin yaşanmasını sağlamıştır (Bakır, 2003: 2). 15. yüzyılda başlayan Coğrafi Keşifler, Avrupa dünyasında insan düşüncesine büyük boyutlar kazandırmış, toplumsal yaşamın temeline akılcı ilkeler yerleştirerek dini, hayatın küçük bir alanına indirgemıştır (Aslan, 2011: 10-26). Yeni kıtaların keşfi yeni kültürlerin tanınmasına olanak sağlamış, önce teknik alanda daha sonra da sanat alanında etkisini göstermiştir (E. Batur, 1988: 19-21). İnsanı ortaçağın boyunduruğundan kurtarmış olan Rönesans hümanizmi, insanın saygınlığı düşüncesiyle bireyi dünyanın merkezi konumuna getirmiştir. Bu yenileşme, insan eylemlerinin din dışı alanlara kaymasına vesile olmuş, bu durum kilisenin etkisini azaltmıştır (Germaner, 2008: 181-182). 15. yüzyılın başında ortaya çıkan Hümanizm düşüncesi, 15. yüzyılda başlayıp 16. yüzyılda doruk noktasına ulaşan Rönesans hareketleriyle birlikte bireyler ve özellikle sanatçılar düşüncelerini daha özgür

bir şekilde söyleyebilmiş ve bu ortamda sanat, önemli bir gelişme göstermiştir (E. Batur, 1988: 19-21). Rönesans'ın yanında 16. yüzyılda ortaya çıkan Protestanlık reformu, özellikle özgür düşüncenin, sanatçılar ve toplum tarafından benimsenmesinin yanı sıra kilisede köklü bir reformun gerekliliğini savunan aydın kesimin ortaya çıkmasına imkân vermiştir. Ayrıca toplumun ekonomik statüsünün yükselmesi, bireyin gelişmesinde önemli rol oynamış, bu durum resim, müzik, felsefe, edebiyat gibi birçok sanat dalında gelişmelerin yaşanmasını sağlamıştır (Tanilli, 2006: 88; Tanilli, 2004: 89). Avrupa'da meydana gelen ekonomik ve dini gelişmelerle birlikte resim sanatı özellikle de portrecilik yeni bir boyut kazanmıştır.

Antik Yunan dönemine kadar portrelerde, kişiden ziyade belli bir tip tasvir edilmiştir. M.Ö. 5. yüzyılın ilk yarısında halka açık olarak sergilenen bireysel portreler, öncelikli olarak heykel alanında kendini göstermiştir (Foto 1). Bu dönemde para üzerine, profilden tasvir edilmiş portreler de dikkat çekmektedir (Foto 2). Fakat para boyutlarının küçük olması, tasvir edilen figürün kimliğinin saptanmasını zorlaştırmıştır. Roma döneminde ise soylu kişilerin ya da imparatorların büst şeklinde portrelerinde, duygular bireyselliklerle birleşerek farklı bir hal almıştır (Foto 3). Roma sanatında, büst şeklinde portrelerin yanı sıra, tam boy portreler de dikkat çekmektedir (İskender, 2008: 1277; Mauno ve diğerleri, 1966: 470) (Foto 4). Roma'da hem profilden hem de göğse kadar inen portreler paralar üzerine işlenmiştir (Foto 5-6). Zamanla gerçek Roma portreleri oluşturularak başa daha çok önem verilmiştir (İskender, 2008: 1277; Mauno vd., 1966: 470). Portre Bizans Döneminde bağımsız bir hal almış, portre sanatı Hıristiyanlıktan etkilenmiştir. Din adamları bir yandan portreyi putperestlik olarak kabul ederken, öte yandan dini öğretinin amacıyla İsa ve aziz figürlerini desteklemiştir Hıristiyanlığın kabul edilmesiyle birlikte Bizans portre sanatında figürün karakterine önem verilmiş, daha sonra aziz figürlerinin yanına monogramlar¹ yapılmıştır. Ayrıca bu dönem kiliselerine İsa, imparator ve imparatoriçe portreleri yapılarak portresi yapılan kişinin yanına monogramları eklenmiştir. (Azevedo, 1966: 482) (Foto 7). Bizans döneminde İmparator ve İsa tasvirleri² sikkeler üzerinde de yer bulmuştur (Foto 8). Ortaçağ döneminde portre yok denecek kadar azdır. Bu dönem portrelerinde baş figür İsa ve kutsal kişilerdir. Bu figürlerin resmedilmesinin başlıca nedeni Ortaçağ Döneminde hâkim olan yücelim duygusudur. Ortaçağ resimlerinde figürlerin kişilik özelliklerine yer verilmemiş, kişiler, kıyafet ve monogramları vasıtasıyla tanınabilmiştir. Ortaçağ kiliselerinde, kilise kurucusunun rölyef³ portreleri, İsa ve Aziz portreleri bazen kilisenin cephesinde ya da cepheler üzerindeki üçgen alınlıklarda bazen de kilisenin dışında yer almıştır (Foto 9). Bu rölyef portrelerde sanatçı, kilise kurucusunun rölyef portrelerini aziz figürlerine oranla çok küçük boyutlarda tasvir etmiş, daha sonra bu küçük figürlerin boyutları da büyümüş ve yapıların en önemli unsurları haline gelmiştir (Bauch, 1966: 484). Rönesans ile birlikte portre ve portreciliğin gerçek gelişimi başlamış, 14. yüzyılda geçmişten kalan sikkeler (metal para) ve madalyonların incelenmesi, devlet büyükleriyle toplumun ileri gelenlerinin, resmi büst ve portrelerinin yapılmasının yaygınlaştırmıştır (İskender, 2008: 1277).

Değişen ekonomik şartlar ve bireyin toplumdaki statüsünün artmasıyla 15. yüzyılın sonunda yarım boy, dize kadar ya da tam boy portre siparişlerinde artış olmuştur (İskender, 2008: 1277; Johnson, 2013: 83). Tüm bu özellikler otoportre için de geçerli olmuş, 15. yüzyılda teknolojinin ilerlemesiyle birlikte başlangıçta cilalanmış küçük metal disklerden yapılan aynalar yerini, yüksek maliyetli camdan aynalara

¹ "Monogram, Tek ya da daha çok harften oluşan sanatçı simgelerine verilen isimdir." Monogram tanımı için bkz Hasol, 2005: 330.

² Yeni Ahit'te İsa'nın fiziksel özellikleri ile ilgili bilgilere yer verilmemiştir. Bu sebeple sikkeler üzerine basılacak İsa tasvirlerinde kilise babalarının tanımlamaları ön plana çıkmıştır. Onlar, İsa'nın insani özelliklerine vurgu yapmışlardır. Bazı kilise babaları İsa'yı kısa boylu, sıradan bir erkek olarak tanımlarken bazı kilise babaları ise İsa'yı yakışıklı bir erkek olarak tanımlamıştır. MS. 314 yılında Hıristiyanlığın resmi din olarak kabul edilmesinden sonra İsa tasvirleri çoğalmaya başlamış, İsa genel olarak sakallı ve uzun saçlı olarak betimlenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz Kılıç, 2015: 221.

³ "Rölyef (Kabartma), İtalyanca "relievo" sözcüğünden gelmektedir. Heykel sanatının bir çeşididir. Sanat tarihi literatüründe kabartma olarak da geçmektedir. Bir yüzeyi farklı derecelerde oyarak, bir biçimin ortaya çıkarılmasıdır. Bir figürün çıkıntılı zemine bağlı olarak oldukça belirgin bir biçimde ortaya çıkarılmışsa, buna yüksek kabartma, eğer çıkıntılar hafif bir biçimde belirtilmişse alçak kabartma denir." Rölyef için bkz Turani, 2006: 60.

bırakmıştır. Sanatçılar aynada kendilerini soldan sağa ters çevrilmiş şekilde görmüşler ve ressamlar kendilerini bu şekilde tasvir etmişlerdir (Chilvers, 2003: 7-8).

15. yüzyılda otoportre alanında da ilk örnekler verilmeye başlanmıştır. Avrupa resim sanatında bilinen ilk otoportre çalışması, Jan Van Eyck'in *Arnolfi'nin Evlenmesi* (1432) adlı çalışmasıdır (Chilvers, 2003: 7) (Foto 10).

16. yüzyıla gelindiğinde alegorik⁴ portre giderek yaygınlık kazanmış, portrecilik 16. yüzyılın en önemli sanatçıları tarafından genişletilmiştir (İskender, 2008: 1277; Johnson, 2003: 83; Battisti, 1966: 490-491). 16. yüzyıl portre sanatında doğallık ön plana çıkmış, sanatçılar modelin ruhsal durumlarını ifadelerine yansıtılmışlardır. Hareketsiz, ifade anlayışından yoksun figürler, bu yüzyılda yerini özgür betimleme anlayışına bırakmış, giysiler ve kompozisyonun sunuluşu resmi daha kusursuz hale getirmiştir (İskender, 2008: 1277; Akyürek, 1994: 146). Bu yüzyılda soylu portrelerine önem verilmiş, resmini yaptıracak olan soylu kişiler gerek gösterişli kıyafet ve aksesuarları gerekse duruşlarıyla üstünlüğünü izleyiciye yansıtılmışlardır. Sanatçılar, modeli en ince ayrıntısına kadar incelemiş, modeli olduğundan farklı betimlememişlerdir. Modelin bakışı, izleyiciyle doğrudan ilişki kurmamak için başka yöne çevrilmiştir. Öte yandan bu yüzyılın sonuna doğru yapılan eserlerde ışık gölge oyunları, portresi yapılacak modelin en önemli ifade aracı olmuştur (Battisti, 1966: 490).

17. yüzyıla gelindiğinde portre ve özellikle otoportrecilik farklı bir boyut kazanmış, çoğu sanatçı kendisini resim atölyesinde, sağ eliyle resim fırçası, sol eliyle ressam paleti tutarken tasvir etmiştir (Erkaya ve Yüzbaşıoğlu, 2007: 5; Chilvers, 2003: 8). Kullanılan bu araç gereçler kişinin bir ressam olduğunun ispatı niteliğindedir. Bu dönem sanatçıları, idealleştirme ve dekoratifleştirme anlayışlarının yanı sıra bireysel özelliklerin betimlemesini de eşsiz başarıyla gerçekleştirmiştir (İskender, 2008: 1277).

17. yüzyıl Avrupa resminde yapılmış olan portre çalışmalarında modelin ruh halleri tablolara yansımış, Rembrandt Harmenszoon van Rijn başta olmak üzere birçok sanatçı ışığı, bireysel özellikleri yansıtmada araç olarak kullanmıştır. Ayrıca otoportre çalışmalarında sanatçılar kendilerini olduğu gibi tasvir etmiş, çoğu sanatçı kendi güzelliğinden oldukça memnun olduğundan hiçbir ayrıntıyı atlamadan kendilerini resmetmişlerdir (Erkaya ve Yüzbaşıoğlu 2007: 5; Chilvers, 2003: 8).

3. Diego Velazquez'in Hayatı ve Üslup Özellikleri

Tam adı Diego Rodriguez de Silva Velazquez olan sanatçı 6 Haziran 1599 yılında İspanya'nın Sevilla kentinde dünyaya gelmiştir. Çok küçük yaşta resme ilgi duymaya başlayan İspanyol ressam, 13 yaşında Sevilla'nın o dönemdeki ünlü resim hocası Francisco de Herrera'nın atölyesine girmiş, daha sonra Francisco Pacheco'nun atölyesinde çalışma imkânı bulmuştur. Bu yıllarda Pacheco'nun teknik ve üslup anlayışında gravür çalışmaları yapmış, ustasından Rönesans ustalarıyla ilgili geniş bilgi edinmiştir. Bu atölyede resim sanatının güçlüklerini öğrenmiş, realite görüşünü genişletmiş, günlük hayattan alınan sahneler ve natüremortlarla kendini geliştirmiştir. 1617 yılında çıraklık dönemini tamamladıktan kısa bir süre sonra Sevilla Aziz Luka Loncası'na kabul edilmiştir. 1623 yılında yeni İspanya Kralı olan 17 yaşındaki Kral IV. Felipe'nin at üstünde portresini yapmış ve kralın saray ressamı olmuştur (Tükel, 2008: 1582-1583; Eroğlu, 2007: 289; Yetkin, 2007: 59; Kınay, 1993: 91).

1627 yılında kralın düzenlemiş olduğu resim yarışmasını kazanarak sarayın imkânlarından faydalanmıştır. 1628 yılında Madrid Sarayı'nda Peter Paul Rubens ile konuşma onuruna erişen tek İspanyol sanatçıdır. 1629 yılında ilk İtalyan gezisine çıkmış olan Velazquez, Cenova'dan Venedik'e geçerek burada birkaç ay kalmış, akabinde Roma'ya gitmiştir. Bu kentte İtalyan sanatçıların resimlerini incelemiştir. Velazquez

⁴ "Alegorik, görsel sanatlarda bir olayı, düşünceyi ya da kavramı daha iyi açıklayabilmek için kişileştirerek simgeleme, yani anlamın simgesel olarak bir figürle aktarılması anlamına gelmektedir. Örneğin Erken Hıristiyanlık döneminde Hz. İsa'nın kuzu, balık yada benzeri hayvan figürleriyle simgelenirdi. Nicolas Poussin ise mevsimlerin anlamıyla dinsel konular arasında ilişki kurmuştur." Alegorik için bkz Rona, 2008: 70.

Roma'da bir yıl kaldıktan sonra İspanya'ya geri dönmüştür. 1635 yılında Madrid'deki yeni Kraliyet Salonu (Salon de Reinos) inşa edildikten sonra bu yapının dekorasyonuna katılmıştır (Wolf, 2005: 94).

1636 yılında Madrid yakınlarındaki Torre de la Parada adlı av köşkü genişletilerek burası Peter Paul Rubens'in resimleri ile süslenmiş, ayrıca Velazquez'in av ve cüce resimleri de burada sergilenmiştir. 1643'te resmi bir görev olmamasına rağmen Krallık Özel Dairesi'nin koruyuculuğuna getirilmiş, aynı zamanda saraydaki işlerin sorumluluğunu da üstlenmiştir. Bu görevlerle saray ressamlığının yanı sıra önemli bir saray görevlisi durumuna gelmiş, 1646'da giysi bölümünün koruyuculuğunu, hazineci başı ve müfettişlik görevlerine getirilmiştir. 1649'da saray için yapıtlar satın almak amacıyla ikinci kez İtalya'ya gitmiş, Venedik, Cenova ve Roma'da bir süre kalmıştır (Wolf, 2005: 95; Tükel, 2008: 1583). Daha sonra Madrid'e dönerek hayatının geriye kalan bölümünü bu şehirde geçirmiştir (Tükel, 2008: 1583). İspanya resim sanatı denilince akla gelecek önemli isimlerden biri olan Diego Velazquez 6 Nisan 1660 yılında ölmüştür (Yetkin, 2007: 66).

Büyük çapta portre ressamı olan Velazquez, resimlerinde stil ve konu bakımından gündelik yaşamdan insan tasvirlerine öncelik tanımıştır. Kompozisyonlarında figürler, dönemin özelliklerini taşıyan kıyafetlerle resmedilmiştir. Gerçekçi ve doğal anlatımıyla dikkat çeken Velazquez, başta gündelik yaşam sahneleri olmak üzere düşünsel ve mitolojik konuları bir araya getirmesiyle de resim sanatında seçkin bir yer edinmiştir (Tükel, 2008: 1583).

Dinsel konuları doğalcı bir anlayışla ele alan ressam, erken yapıtlarında gerçekçi bir yaklaşımı tercih etmiştir. Ayrıca Venedik renk anlayışına bağlı olarak ele almış olduğu erken dönem eserlerinde, güçlü ışık ve gölge karşıtlığıyla Caravaggio etkilerini yansıtmaktadır. Gündelik konulu çalışmalarında, figürlerin yüzlerindeki ifadelerle günlük yaşamın sıradanlığını yok edip, figürlere soylu bir hava katmıştır (Buchholz, 2012: 260-262). Yapmış olduğu portre çalışmaları, fırça vuruşlarının etkisi ve renklerin zarif uyumuyla fotoğraf özelliği taşımaktadır. Velazquez'in portrelerinde, yüzlerdeki parlaklığı veren fırça darbeleri ve figürün yüz ifadesini yakalayan kararlı el becerileri dikkat çekmektedir. Bu durum Papa X. Leo portresinde karşımıza çıkmaktadır. Örneğin portrede alışılmışın dışında, resmedilen kişinin Papa X. Leo olduğu açıktır (Gombrich, 1997: 408).

1631 yılında İspanya'da yapmış olduğu krallık ailesi portrelerinde, arka planda, genellikle av sahnesi betimleyerek manzara öğesini portrelere katmıştır. Bu resimlerinde de doğalcı bir tutum izlemiştir. Aynı dönemde dinsel konulu resimler de yapmış olan Velazquez, saray tarafından istenen bir dizi savaş sahnesi arasında *Breda'nın Teslimi* adlı çalışmasını da gerçekleştirmiştir. Bu çalışmasında İspanya için önemli olan tarihi bir olayı abartıya kaçmadan doğalcı bir anlayışla tuvale aktarmıştır. 1650'li yıllarda özgür fırça vuruşları ile sarı, pembe, kırmızı ve turuncu renkler kullanarak kraliçe portreleri üzerinde çalışmıştır (Altuna, 2013: 143; Tükel, 2008: 1583).

Ressam, yapmış olduğu kral ve kraliçe portrelerinde 17. yüzyılın şatafatlı kıyafet ve aksesuarlarını gözler önüne sermektedir. Onun resimlerinde kadın figürler, gösterişli, işlemeli, kadife kumaştan yapılmış kabarık etekli elbiseler ile dikkat çekmektedir. Velazquez'in kompozisyonlarında yer alan erkek figürleri ise diz hizasında volümlü pantolonlar, kolları fırfırlı veya dantelli beyaz gömlekler, kısa ceketler, dize kadar uzanan kolları dantelli paltolar, geniş kenarlı, yüksek tepeli kenarları tüylerle süslü şapkalar, ön kısmı tokalı, yüksek topuklu ayakkabı veya çizmeleri ile dikkat çekmektedir (Paulin, D. (t.y). *Late Renaissance Clothing 1570-1610*. Erişim: 12 Nisan 2017, Ağ Sitesi: <http://www.entrada1598.com/mdia/rencloth.pdf>.

4. DİEGO VELAZQUEZ'İN OTOPORTRE ÇALIŞMALARI

4.1. Kral Mabeyincisi Olarak Otoportre: Yapılış tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber yaklaşık 1645 yılına tarihlenmektedir. Tuval üzerine yağlı boya tekniğinde yapılmıştır. Ölçüleri, 104x83 cm'dir

(Erdoğan, 2015: 4). Resim, Floransa Uffizi Galleria'da bulunmaktadır (Wolf, 2005: 94) (Foto 11). Tabloda ressam kendini omuzlarında saçları ve bıyıklarıyla cepheden resmetmiştir. Sağ eli belinde, sol eli ise hemen yanında bulunan masaya dayanmaktadır. Üzerine giymiş olduğu siyah, uzun, boyun kısmı dantelli paltosuyla tam bir saray hizmetçisi görünümündedir.

4.2. Breda'nın Teslimi Tablosu (Grup Portresi): Bu eser 1634-1635 tarihlenmektedir. Tuval üzerine yağlı boya tekniğinde yapılmıştır (Selvi, 2010: 219). Ölçüleri, 307x367 cm'dir. Resim, Madrid Museo del Prado'da bulunmaktadır (Baki, 2008: 530; Tükel, 2008: 1583) (Foto 12).

Ressamın önemli çalışmalarından biri olan *Breda'nın Teslimi* adlı tablosu IV. Philip'in hükümdarlığının askeri başarılarını kutlamak amacıyla Madrid'deki Buen Retiro Sarayı için yapılmıştır. Ayrıca resimde İspanyolların arkasında sıralanmış olan mızraklar bu tablonun "*Las Lanzas*" (*Mızraklar*)⁵ adıyla da anılmasına neden olmuştur(Selvi, 2010: 218).

Kompozisyonun ortasına yenilgiye uğrayan Hollandalı komutan Frederick Henry of Nassau ve savaşın galibi olan İspanyol General Ambrogio Spinola⁶ yerleştirilmiştir (Erdoğan, 2015: 51). Hollandalı komutan Breda şehrinin anahtarını İspanyol Generale teslim etmektedir (T. Batur, 2012: 132) (Foto 13). Velazquez kompozisyonda savaş sonrasını anlatmaktadır. Fakat Velazquez bu tabloda savaş temasını geri planda bırakarak insani hisleri ön plana çıkarmıştır. Tablonun ön düzleminde İspanyol General Spinola'nun Hollandalı komutan Nassau ve askerlerinin hoşgörülü bir şekilde kaleyi terk etmelerine izin vermesi, resimde insani duyguların ön planda olduğu görüşünü desteklemektedir.(Erdoğan, 2015: 51). Resmin sağ düzleminde bulunan İspanyol askerler soylu kıyafetleri içerisinde resmedilmişken kompozisyonun sol düzleminde karşımızda duran figürlerin kıyafetleri daha özensizdir (Wolf, 2005: 50). Bu uygulama bir nevi İspanyolların zengin ve güçlü olduğunun göstergesi olabilir. Velazquez, on ay süren bir kuşatmanın ardından galip gelenlerin yüzlerindeki gururu ve yorgunluğu aynı anda izleyiciye yansıtmıştır. Kompozisyonun sağında İspanyol bayrağının hemen altında resmedilmiş olan figür ise Velazquez'in kendisidir (Foto 14). Sanatçı kendini bıyıklı ve ¾ cepheden resmetmiştir. Şapkası ve paltosuyla tam bir saraylı görünümündedir. Sanatçının kıyafet stili 17. yüzyıl erkek modasına uygundur. Boyun kısmı dantelli uçuk mavi renkte paltosu, geniş kenarlı, yüksek formlu, kenarı dantelli şapkasıyla 17. yüzyıl kıyafet modasını yansıtmaktadır.

4.3. Nedimeler Tablosu (Grup Portresi): 1656 tarihlidir. Tuval üzerine yağlı boya tekniğinde yapılmıştır (Selvi, 2010: 219). Ölçüleri, 321x281 cm'dir. Resim, Madrid Museo del Prado'da bulunmaktadır (Tükel, 2008: 1583) (Foto 15).

Sanatçı *Nedimeler* adlı tabloda resmin ortasında İspanya Kralı IV. Philip ve Kraliçesi Avusturyalı Mariana'nın kızı Prenses Margarita'yı baş nedimeler, cüceler, bir rahibe ve bir gözetmen ile birlikte tasvir etmiştir (Buchholz, 2012: 264). Arka düzlemde kapının girişinde, sarayın mabeyincisi dikkat çeker. Resim titizlikle oluşturulmuş, değişik figür ve figür grupları, dengeli bir şekilde resim kompozisyonuna yerleştirilmiştir.

Tabloda, geleneksel resim anlayışından farklı uygulamalar dikkatimizi çeker. Burada Velazquez kendini kompozisyonda öncelikli konuma yerleştirerek ressam ve modeli arasındaki geleneksel ilişkiyi tersine çevirmiş, tablodaki figürlerin bakışlarından izleyicinin olduğu bölümde olduğu anlaşılan kral ve kraliçenin görüntüsü arka fondaki aynaya yansımıştır (Foto 16).

Tablodaki aynayla ilgili varsayımlara göre, bilgeliğin geleneksel simgesi olan aynanın ve kraliyet çiftinin resmi, bir bütün olarak yüksek erdem öğretilerinin ifadesi durumuna getirmiş olmasıdır. Kraliyetin ışıklar

⁵ İspanyolların kurmuş olduğu mızraktan duvar, dünyaca ünlü ve yenilmez olan İspanyol piyadesi tercios'un silahıdır. Mızraklar biten savaşa rağmen İspanyolların Hollandalılara karşı vermiş olduğu bir gözdağıdır. Bilgi için bkz Wolf, 2005: 50.

⁶ Ambrosio Spinola, Otuz Yıl Savaşlarında IV. Philip'in Altın Post nişanıyla ödüllendirildiği Cenova soylusudur. Bilgi için bkz Wolf, 2005: 47.

içerisindeki aynada yansıması, monarşinin tartışılmaz ve hemen hemen tanrısal erdemini simgesi olarak ifade edilmiştir (Wolf, 2005: 87).

Barok resim sanatında genellikle iç mekânda kendini daha çok belli eden ışığın sürekli önderliği (renk önderliği) vardır⁷. Bu resimde de bu özellikler dikkat çekmektedir. Diego Velazquez tıpkı Michelangelo Merisi da Caravaggio (1573-1610) gibi karanlık yüzeyin daha yoğun ve bol kontrastlı üslubunu, ışık gölgeyle uyumunu resim kompozisyonuna yansıtmıştır. Ressam, tablonun arka düzleminde karanlık yüzey kullanarak resmin sol ön düzleminden gelen ışık aracılığıyla, izleyicinin bakışını tablonun ön düzleminde yer alan Prenses Margarita, baş nedimeler ve cücelere yöneltmiştir. Bu tarz ışıklandırmaları ruhsal derinleşmenin bir bileşeni olarak nitelendirebiliriz.

Tablonun sol düzleminde resim sehпасının önünde duran figür ise Diego Velazquez'in kendisidir. Ressamın üzerindeki giyside Santiago şövalyelerinin simgesi olan Kızıl Haç bulunmaktadır. Tablonun yapıldığı tarihlerde Velazquez bu unvanı almamıştır. Efsaneye göre bu işaret tabloya daha sonra kral tarafından eklenmiştir (Selvi, 2010: 220; Wolf, 2005: 88). Kendini uzun saçlı ve bıyıklı olarak resmetmiş olan Velazquez, sağ elinde fırça, sol elinde resim paleti tutmaktadır (Foto 17).

Bu uygulama Rembrandt Harmenszoon van Rijn'in (1606-1669) kendi portresinde kullanmış olduğu bir uygulamadır ki bu görüntü Velazquez'in ressam olduğunun göstergesidir. Kıyafetinin boyun kısmı ve bol dökümlü kol formu 17. yüzyılın kostüm özelliklerindedir. Sanatçının kendinden emin duruşu ve pahalı kıyafeti, onun ressam olmasının yanı sıra bir saray centilmeni olduğunu da kanıtlar (Chilvers, 2003: 60). Tabloda ressamın yüz ifadesinde sadık bir saray hizmetlisi görünümü bulunmamaktadır. Bu bakışlarda gurur ve kendine güven vardır.

⁷ Roma'da ilk kez çarpıcı resim üstünde karanlığa gelen gerçek ışığın karakteristik üslubunu keşfetmiş olan Michelangelo Merisi da Caravaggio birçok sanatçı üzerinde etki bırakmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz; Sürmen Aran vd., 2009: s.186

5. SONUÇ

17. yüzyıl, barok resim anlayışının gelişim gösterdiği bir dönemdir. Barok üslupla birlikte resimde durgunluk ortadan kalkmış, çizgiler dalgalanıp yumuşamıştır. Bu üslupta, belli yönlerden aydınlatmalar resmin genel ışığına egemen olmuş, genel düzen simetriden kurtulmuş, 16. yüzyıl sonlarında gelişmeye başlayan gerçekçi anlayış barok anlayışla birleşmiştir. Barok resim anlayışını benimseyen en önemli ressamlardan biri Diego Velazquez'dir. İspanya'nın ünlü ressamlarından biri olan Velazquez'in resimlerinde, diğer İspanyol ressamlarda olduğu gibi (Zurbaran, El Greco) Caravaggio'nun ışık gölge etkileri göze çarpmaktadır. Büyük çapta portre ressamı olan Velazquez, 17. yüzyıl ressamları gibi portre çalışmalarında figürlerin yüz ifadeleriyle gündelik yaşamın sıradanlığını yok etmiş ve figürlere soylu bir hava katmıştır. Tablolarında figürlerin ve nesnelerin mekânda yer alışı biçimini üst düzey bir gerçeklikle izleyiciye aktarmıştır. Genel itibarıyla Krallık ailesi portrelerinin yanında saray tarafından sipariş edilen bir dizi savaş konulu resimler de yapmıştır. Bu çalışmaların en önemlisi tablonun sağında kendisini de resmetmiş olduğu 1634-35 tarihli *Breda'nın Teslim Edilişi* adlı çalışmasıdır. Bu çalışmayı, savaş sahnelerinin betimlenmesinin yanında grup portresi olarak da nitelendirilebiliriz. Bu tablonun önemli özelliklerinden biri ressamın kendisini savaş sahnesinin içerisine dâhil etmesidir. 17. yüzyıl otoportrelerinde ressamlar kendilerini, savaş konulu resimlerin içerisine dahil etmemişlerdir ki bu bakımdan Diego Velazquez diğer ressamlardan ayrılır.

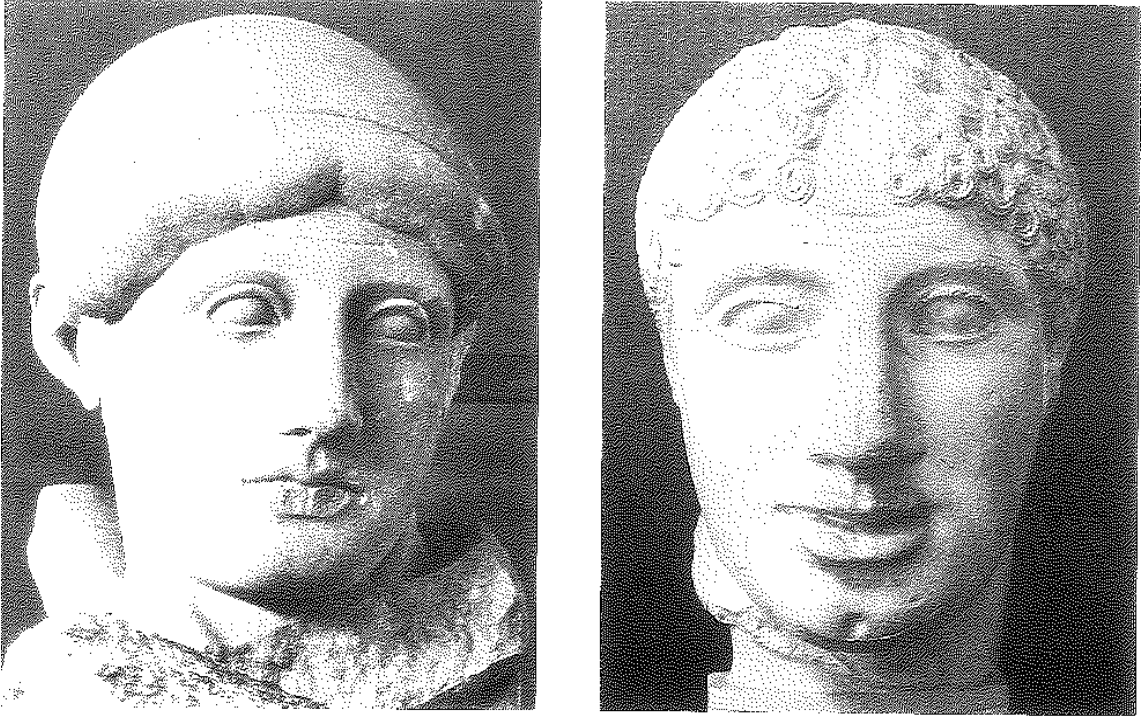
Ressamın en önemli portrelerinden biri de 1656 tarihli *Nedimeler* adlı tablosudur. Sanatçı bu çalışmada kendini resim sehpa önünde sağ elinde resim fırçası, sol elinde ressam paleti ile betimlemiştir. Bu betimleme tarzı, ilk kez 17. yüzyılda Rembrandt Harmenszoon van Rijn tarafından uygulanmıştır. Diego Velazquez, Rembrandt Harmenszoon van Rijn'in bu stiline yeni bir boyut kazandırmıştır. Velazquez, Rembrandt'tan farklı olarak kendini Kraliyet ailesiyle birlikte resmetmiştir. Aynı zamanda Velazquez resim kompozisyonunda, kendisini öncelikli konuma yerleştirerek ressam ve modeli arasındaki geleneksel ilişkiyi tersine çevirmiştir ki bu betimleme tarzıyla da Rembrandt'tan farklıdır. Diego Velazquez'in *Nedimeler* adlı tablosunda uygulamış olduğu diğer bir farklılık ise izleyicinin olduğu bölümde buldukları anlaşılabilir, tablodaki bütün figürlerinin gözlerinin çevrili olduğu kral ve kraliçenin görüntüsünün arka düzlemdeki aynaya yansımış olmasıdır. 17. yüzyıl resim sanatında bu tarz resim anlayışını kullanan ilk sanatçının Diego Velazquez olduğu da bilinmektedir.

KAYNAKÇA

- Akyürek, E. (1994). *Ortaçağ'dan Yeniçağ'a Felsefe ve Sanat*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Altuna, S. (2013). *Ünlü Ressamlar Hayatları ve Eserleri*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Aslan, G. (2011). Ortaçağ'dan Günümüze "Modernite" Doğuşu ve Doğası [Elektronik Sürüm]. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (4), 10-26.
- Azevedo, M. C. (1966). Portraiture Late Antique and Early Christian. *Encyclopedia of World Art* (c.XI, s.482-483). London: McGraw-Hill Book Company.
- Bakır, B. (2003). *Mimaride Rönesans ve Barok Osmanlı Başkentine Etkileri*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Baki, E. (2008). *Mini Dev Sanat Kitabı*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Battisti, E. (1966). Portraiture Renaissance to 20th. Century. *Encyclopedia of World Art* (c.XI, s.487-501). London: McGraw-Hill Book Company.
- Batur, E. (1988).Yeniden doğuş: eski'den doğuş Rönesans tanımları ve yorumları. *Gergedan Dergisi*, 13 (3), 19-21.
- Batur, T. (2012). *Zanaattan Sanata Tarihsel Süreçte Resim*. İstanbul: Cinius Yayınları.
- Bauch, K. (1966). Portraiture-The Middle Ages. *Encyclopedia of World Art* (c. XI, s.483-487). London: McGraw-Hill Book Company.
- Buchholz, E.L. (2012). *Başvuru Kitapları Sanat*. (Çeviren: D.N. Özer). İstanbul: NTV Yayınları.
- Candil Erdoğan, F. (2015). *Sanatın Büyük Ustaları 4 Velazquez*. İstanbul: Hayalperest Yayınları.
- Chilvers, I. (2003). *The Artist Revealed Artists and Their Self Portraits*. San Diego: Thunder Bay Press.
- Erkaya, M. Ö. & Yüzbaşıoğlu N. (2007). *Rembrandt*. İstanbul: Boyut Yayınevi.
- Eroğlu, Ö. (2007). *Öznel-Nesnel Yaklaşımlı Sanatın Tarihi*. İstanbul: Kolaj Kitapevi.
- Germaner, S. (2008). Barok. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi* (c.1, s.181-184). İstanbul: Yem Yayınları.
- Gombrich, E. H. (1997). *Sanatın Öyküsü*. (Çeviren: E. Erduran, Ö. Erduran). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Hasol, D. (2005). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü* (9. bs.). İstanbul: Yapı Yayınları.
- İskender, K. (2008). Portre. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi* (c.3, s.1277). İstanbul: Yem Yayınevi.
- Johnson, G. (2013). *Rönesans sanatı*. (Çeviren: F. Demir). Ankara: Dost Yayınevi.
- Kılıç, S. (2015). Bizans Sikkelerinde Yer Alan İsa Tasvirlerinin Resim Sanatındaki Yeri. A. Arıkan (Haz.). *I. Dil, Kültür ve Edebiyat Çalıştayı Talat Sait Halman'a Armağan Kitabı: 5 Haziran 2015- Antalya: Bildiriler* (s.219-234). Antalya: Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Kınay, C. (1993). *Rönesans'tan Yüzyulumıza Gelenekselden Moderne Sanat Tarihi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Mauro, T., Grassi, L., Battisti, E. (1966). Portraiture. *Encyclopedia of World Art* (c.XI, s.469-470). London: McGraw-Hill Book Company.
- Özturan, K. (2000). *Art Book Dürer Alman Rönesanı'nın Büyük Ustası*. İstanbul: Dost Kitapevi.
- Paulin, N. (t.y). *Late Renaissance Clothing 1570-1610*. Erişim Tarihi: 23 Şubat 2017, <http://www.entrada1598.com/mdia/rencloth.pdf>
- Rona, Z. (2008). Alegorik. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi* (c.1, s.70). İstanbul: Yem Yayınevi.
- Sürmen Aran L., Aran T., Steves R.,& Openshaw G. (2009). Türk Gezginleri İçin Avrupa Sanatının İpuçları (2. Baskı.). İstanbul: Boyut Yayın Grubu.
- Tanilli, S. (2006). *Uygurluk Tarihi*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Tanilli, S. (2004). *Yüzyılın Gerçeği ve Mirası III*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Tansuğ, S. (1993). *Resim Sanatının Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Turani, A. (2006). *Sanat Terimleri Sözlüğü* (11. bs.). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Tükel, U. (2008). Velazquez. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi* (c.3, s.1582-1584). İstanbul: Yem Yayınevi.
- Wolf, N. (2005). *Diego Velazquez*. (Çeviren: M. T. Yalım). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yetkin, S. K. (2007). *Büyük Ressamlar*. Ankara: Palme Yayıncılık.

Foto. 1: Yunan Dönemi Heykeli (John Boardman'dan).

Foto. 2: Antik Yunan Sikkesi Profilden Portre.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Antik_Yunanistan%27da_ekonomi [Erişim: 27.04.2017].

Foto. 3: Roma İmparatoru Vespasianus Büst Portre

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Vespasian> [Erişim: 20.04.2017].

Foto. 4: Roma Dönemi Tam Boy Portre (Heykel) Roma İmparatoru Otho,

<http://www.romancoins.info/Caesar-Sculpture-1b.HTML> [Erişim: 19.04.2017].

Foto.5: Roma Dönemi Sikkesi, Profilden Portre Örneği. (John A. Cotsonis'den).

Foto.6: Roma Dönemi Sikkesi, Göğse Kadar İnen Portre Örneği. (Serkan Kılıç'tan).

Foto.7: Bizans Dönemi, İsa ve Azizlerin Bulunduğu Monogramın Yer Aldığı Resim Örneği. (Ayasofya'nın Güney Galerisinde İsa, İmparatoriçe Zoi ve İmparator Konstantin VIII Mozaïği).

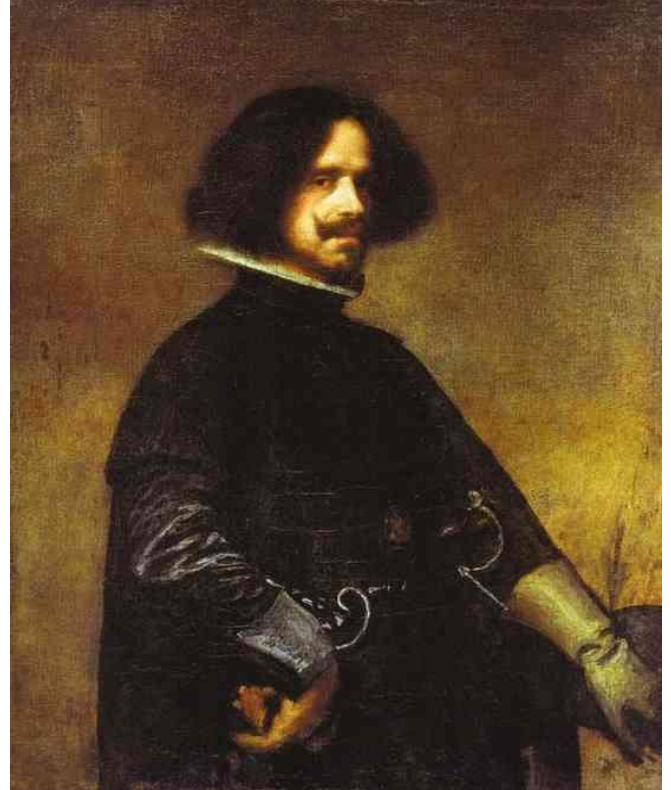
Foto.8: . Bizans Dönemi İsa ve İmparator Tasvirli Sikke
[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Histamenon_nomisma-Nicephorus II and Basil II-sb1776.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Histamenon_nomisma-Nicephorus_II_and_Basil_II-sb1776.jpg) [Erişim: 20.04.2017].

Foto.9: Ortaçağ Dönemi Kilise Cephesinde Bulunan Kilise Kurucusunun Rölyef Portresi (Chartres Katedrali Batı Giriş Kapısı) <https://tr.pinterest.com/pin/210754457534038359/> [Erişim: 20.04.2017].

Foto.10: Jan Van Eyck Arnolfini'nin Evlenmesi Tablosu (Jeannie Labno'dan).

Foto.11: Diego Velazquez, Kral Mabeyincisi Olarak Otoportre (Jeannie Labno'dan).

Foto.12: Diego Velazquez, Breda'nın Teslimi (Sadun Altuna'dan).

Foto.13: Breda'nın Teslimi Hollandalı Komutan ve İspanyol Generalden ayrıntı.

<https://tr.khanacademy.org/humanities/monarchy-enlightenment/baroque-art1/spain/a/velzquez-the-surrender-of-breda> [Erişim: 20.04.2017].

Foto.14: Breda'nın Teslimi, Velazquez'in Otoportresinden Detay.

<https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/736x/b4/68/bf/b468bf62e343bbe9c5bf1f7531e591e7.jpg>
[Erişim: 20.04.2017].

Foto.15: Diego Velazquez, Nedimeler Tablosu (Jeannie Labno'dan).

Foto.16: Nedimeler, Kral ve Kraliçeden Detay (Seçkin Selvi'den).

Foto.17: Nedimeler, Nedimeler, Velazquez'in Kendi Portresinden Detay (Seçkin Selvi'den).